

Vi Taiwan 鑿 - 癩餃典 瓮 -

[?vers?ttarens bragd gav oss litter?r skatt - Honglougeng](#)

Om Taiwan

潛”鑿 vitaiwan

搭藤票 : 2011/9/14 15:00:00

14 september 2011 kl 02:00, uppdaterad: 14 september 2011 kl 10:17

KINAS PROUST. Idag f?r P?r Bergman ett v?lf?rtj?nt pris fr?n Vetenskapsakademien f?r sin ?vers?ttning av ”Dr?mmar om r?da gemak” – ett kinesiskt verk fr?n 1700-talet som saknar motsvarighet i v?rldslitteraturen.

P?r Bergmans rikt annoterade tolkning av den kinesiska 1700-talsromanen ”Honglougeng” ?r ett storverk, som m?ste betraktas som en betydande milstolpe i den svenska ?vers?ttningslitteraturen, j?mf?rbar med Gunnel Vallquists ?vers?ttning av Proust och Carl August Hagbergs tolkning av Shakespeares samlade dramer. ?vers?ttningen, som omfattar 3543 sidor, b?r huvudtiteln ”Dr?mmar om r?da gemak” och utgavs p? Atlantis f?rlag under ?ren 2005–2011 i fem volymer – ”Guld?ldern”, ”Silver?ldern”, ”Koppar?ldern”, ”J?rn?ldern” och ”Sten?ldern”.

Den delvis sj?lvbiografiska romanen ”Honglougeng” skrevs av Cao Xueqin (ca 1715–1763), som av n?gon of?rklarad anledning aldrig lyckades avsluta sitt m?sterverk. De sista 40 av romanens 120 kapitler har tillskrivits Gao E (1740–1815). Romanen ger en utt?mmande skildring av en f?rm?gen och ansedd ?mbetsmannafamilj, som sm?ningom r?kar p? obest?nd. Mot bakgrunden av denna samh?llsskildring utspelas det romantiska och tragiska k?rleksf?rh?llandet mellan Baoyu, den unge sonen i familjen, och tv? av hans kvinnliga kusiner Daiyu och Baochai. Denna skildring pr?glas av djup f?rst?else f?r den romantiska

k?rlekens psykologi, som saknar motstycke i den kinesiska sk?nlitteraturen.

P?r Bergman framh?ller att "Hongloumengs" f?rfattare har m?lat upp en enorm fiktiv v?rld, som l?r oss mer om kejsartidens Kina (omkring 1700) ?n kanske n?got annat verk. Bergmans val av titel f?r romanen avviker fr?n den som anv?nts av samtliga tidigare ?vers?ttare ("Dream of the red chamber", "A dream of red mansions", "Le r?ve du pavillion rouge"). Bergman h?vdar, helt visst med r?tta, att hans titel "Dr?mmar om r?da gemak" korrekt ?terger den titel som Cao Xueqin valde, n?r han utblottad lade sista handen vid sitt verk och dr?mde sig tillbaka till sin ungdom, till stor del tillbragd i kvinnornas gemak i sl?ktens storslagna palats.

"Hongloumeng" har hittills ?versatts till 18 spr?k. Till de fr?msta ?vers?ttningarna h?r David Hawkes och John Minfords ?vers?ttning med romanens alternativa titel "Shitou ji" ("The story of the stone"). Hawkes ?vergav sin professur vid Oxford University f?r att kunna ?gna hela sin tid ?t ?vers?ttandet. Efter att ha ?versatt de 80 kapitel, som f?rfattats av Cao Xueqin ?verl?t han ?t sin sv?rson John Minford att ?vers?tta resten.

P?r Bergman var v?l rustad f?r detta kr?vande ?vers?ttningsverk. Efter studier vid Uppsala universitet i ?mnen historia, statskunskap, litteraturhistoria med poetik, nordiska spr?k, pedagogik, franska och italienska, samt licentiatavhandlingar i s?v?l litteraturhistoria som romanska spr?k, disputerade han 1962 i ?mnet litteraturhistoria med en avhandling p? franska om italiensk och fransk futurism (" 'Modernolatria' et 'simultaneita' – Recherches sur deux tendances dans l' avant – garde litt?raire en Italie et en France ? la veille de la premi?re guerre mondiale"), en avhandling som gav honom docentkompetens och som har prisats av str?nga kritiker som Kjell Espmark och Ulf Linde. Bergmans futuristiska studier fick en forts?ttning i verket "Il futurismo italiano e il futurismo russo" (1976). Hans intresse f?r fransk litteratur har resulterat i intr?ngande studier av Apollinaire och Blaise Cendrars.

Under ?ren 1962–98 t?nstgjorde P?r Berman som lektor i svenska och historia vid

Rudbecksskolan i Sollentuna. Hans stora intresse för språk gjorde att han på egen hand lärde sig ryska och påbörjade självstudier i kinesiska. På 60-talet väcktes Bergmans intresse för rysk litteratur, speciellt för presentationen av föredömen/hjältar i Isebjörcker från revolutionstiden. När kulturrevolutionen utbröt i Kina beslutade han sig för att studera hur mästergestalter presenterades i kinesiska Isebjörcker och tidningar. 1975 skrevs han in som studerande i kinesiska vid Stockholms universitet, där han vid sidan av sin lärargärning med stor iver och lika stor framgång gav sig i kast med både det moderna och det klassiska kinesiska språket.

På Bergman har själv berättat att han under sin studietid vid Uppsala universitet aldrig kom i kontakt med litteratur skriven på icke-europeiska språk. Under studier i Paris (1957–58) samt Rom och Florens (1959–60) stötte han på den där ofta omtalade och prisade romanen "Hongloumeng", som tidigt hade översatts till de stora europeiska kulturspråken. Detta ledde till att han anskaffade standardutgåvan av romanen, som kom att tjäna som Isebok i hans privata studier i kinesiska.

Efter flera genomlysningar blev han övertygad om att romanen var ett verkligt mästerverk och i många avseenden helt unikt. Ett av de märkligaste dragen i romanen är den magiska realism som 200 år senare skulle förnya den latinamerikanska romanen. "Hongloumengs" första kapitel skildrar hur gudinnan Nüwa i tidernas början beslutade sig för att reparera himlen, som hotade att rasa samman. Till den ändan smälte hon ner och omformade 36501 stenblock vid De oändliga stupen i demarksbergen. De stenblock som Nüwa hanterade gick sannerligen inte av för hackor: varje block mätte tolv famnar i höjd och 24 famnar i längd och bredd! Men jämmare och elände! Nüwa behövde bara 36 500 block för sitt bygge, varför en sten blev över.

"Denna sten, som hade genomgått omsmältning och omformningsprocesserna, hade både anda och liv och besatt magiska gåvor. Den kunde röra sig helt fritt och kunde göra sig stor och liten efter behag. När den såg att alla de andra stenarna hade fått vara med att laga himlen men att den själv inte ansetts värdig, kunde den själv förtret som skam och sörjande

bitterligen b?de dag och natt. ”

Till all lycka f?r den sorgsna stenen r?kade en buddhistmunk och en daoist komma vandrande fr?n fj?rran. N?r de fick syn p? det rena stenblocket, ” som nu hade gjort sig litet och antagit formen av en s?dan d?r prydnad som man ofta h?nger p? en solfj?der ” , sa munken skrattande:

” Du ser i sanning ut att ha magiska egenskaper, men du saknar f?rvisso v?rde s? l?nge ingen rekommenderar dig! Jag ska rista in n?gra tecken, som f?r folk att f?rst? vad det ?r f?r speciellt med dig och sedan ska jag f?ra dig till Glansens och ?verfl?dets rike, Poesins och Sk?nhetens land, Blommornas och Tr?dens f?rlovade tr?dg?rd, Civilisationens och Aristokratins hemtrakt. ”

Efter ?tskilliga eoner r?kade en daoist i sitt s?kande efter od?dlighet hamna vid De o?ndliga stupen och fick d?r syn p? ett v?ldigt stenblock, f?rsett med en l?ng inskrift, som han kopierade fr?n b?rjan till slut, i syftet att publicera texten. Manuskriptet hamnade sm?ningom hos Cao Xueqin, en fattig skolar som hade sett b?ttre dagar. Denne l?ste ber?ttelsen tio g?nger, redigerade den fem g?nger, indelade den i kapitel och tillfogade kapitelrubriker.

Huvudpersonen i romanen, den unge Baoyu (Kostbar jade), f?ds med stenen i munnen, nu i formen av en jadeamulett. Strukturellt framst?r stenen som romanens A och O och Bergman f?rknippar jadeamulettens med v?r inbillningskraft och d?rmed med litteraturens f?rm?ga att n? l?ngre ?n verkligheten in i det hemliga.

Efter att ha ?gnat 90-talet ?t f?rberedelser tog Bergman itu med ?vers?ttandet den 11 januari 2000, dagen efter att ha varit n?ra att drunkna under en skridskof?rd p? M?laren. I tre ?r arbetade han sedan tr?get p? sin ?vers?ttning, ofta 8–10 timmar om dagen. Han har sj?lv beskrivit de tre ?ren som de lyckligaste i hans liv. De digra volymerna publicerades i rask takt: ”Guld?ldern” 2005, ”Silver?ldern” 2007, ”Koppar?ldern” 2009, ”J?rn?ldern” 2010 och ”Sten?ldern” 2011. (F?r valet av volymtitlarna s?ger sig

Bergman har influerats av Hesiodos uppdelningar av det mänskliga samhället i allt mindre värda världsåldrar).

Bergman såg som sin första uppgift att skaffa sig ett grepp om författaren Cao Xueqins författarattityd. Redan i romanens första kapitel framstår författaren som en utpräglat, och samtidigt mycket humoristisk, skeptiker, som gärna, liksom Cervantes, uttryckte sig i ironiska värderingar. Bergman har strävat efter att i sin översättning inte blockera läsarens förmåga att själv tolka ironi/icke-ironi i det låsta.

Romanen omfattar 421 namngivna personer, 232 män och 189 kvinnor, 150 fler än persongalleriet i Shakespeares samlade dramer. Omkring tio manliga romanfigurer, och tre kvinnor så många kvinnliga, kännetecknas av individualiserade röst och språkformer, som det gäller för översättaren att särskilja. Tjänarna och andra som inte tillhör medlemmarna av de aristokratiska familjerna talar språk av varierande vulgaritet, något som också måste framgå av översättningen. Bergmans variation mellan skall/ska, mig/mej, lade/la, säga/sja har nog förbryllat förlagsredaktionen.

När det gäller översättarens "tre trohetskrav", mot författaren, mot texten och mot läsaren, har Bergman visat nog valt att prioritera troheten mot och omsorgen om läsaren. En viktig uppgift för översättaren är att skapa förutsättningar för en dialog mellan översättningen och dess läsare, av samma slag som den som i bästa fall existerar mellan originalverket och dess läsare. Det ligger i översättandets natur att läsaren måste bibringas uppfattningen att 1700-talets kineser talade modern svenska.

Frågan om något västerländskt litterärt verk kan jämföras med "Drömmar om rika gemak" måste besvaras nekande. Bergman hänvisar till "På spaning efter den tid som flytt", en titel som skulle passa också "Hongloumeng". Den europeiska litteraturen ger ju flera stora släktkrönikor, som "Huset Buddenbrook" och "Forsytesagan", men dessa täcker bara en bråkdel av vad "Hongloumeng" gör. Vissa verk av Balzac rymmer både realism och magi och detsamma gäller vissa delar av "Törnrosens bok". Närmare till hands ligger den latinamerikanska magiska realismen. Men stort sett måste "Hongloumeng" betraktas som en unik litterär skapelse.

"Hongloumeng" har en synnerligen invecklad tillkomsthistoria och kommentarlitteraturen kring verket har vuxit ut till en speciell litterär bransch av enorma proportioner, som på kinesiska kallas hongxue ("redology", på svenska "redforskning"). Den främste forskaren på det fältet är Zhou Ruchang (född 1918), som har ågnat ett långt liv nästan uteslutande åt utforskandet av romanen. På Bergman har berättat för mig att han blev mycket glad när han erfor att Zhou Ruchang delar hans syn på tolkandet av romanens titel.

En av tvistefrågorna var länge vem som har författat romanens sista 40 kapitel. I en textkritisk studie från 1927 försökte den kinesiske forskaren Hu Shi bevisa att dessa 40 kapitel skrivits av Gao E (1740–1815). Den uppfattningen accepterades av en enhällig forskarkår. Vissa manuskriptfynd från 1959 kan möjligen tolkas som belegg för att Cao Xueqin har skrivit hela verket. Den svenske sinologen Bernhard Karlgren gjorde ett inlägg i debatten 1952 ("New excursions in Chinese grammar"), i vilket han jämförde förekomsterna av vissa grammatiska företeelser i de två delarna av romanen. Av undersökningens resultat drog Karlgren slutsatsen att Cao Xueqin var författare till hela verket.

På Bergmans översättning har ännu inte ränt den uppskattning från recensenters sida som verket förtjänar och det är kanske inte så underligt med tanke på dess omfattning. Jag finner det mycket glädjande att Atlantis förlag ännu en gång visat att det sätter litterär kvalitet framför pekuniär framgång. Jag finner det också tillfredsställande att På Bergman har tilldelats prestigefyllda priser av såväl Svenska Akademien som Vetenskapsakademien.

by Göran Malmqvist

[SvD](#)

Göran Malmqvist är professor em i sinologi vid Stockholms universitet och ledamot av Svenska Akademien samt Kungliga Vetenskapsakademien.

Foto from: [Web foto](#)